

ARADI ANDRÁS

Az információs szerkezet és a szintaktikai forma kapcsolata a magyar és az angol mondatokban

Egy kontrasztív nyelvtani téma feldolgozásának
fő szempontjai a szakfordítóképzésben

On the relationship between information structure and syntactic form in Hungarian and English sentences (Some important viewpoints of teaching a topic of comparative linguistics to students of translators' training)

The comparison of the linear arrangement in Hungarian and English sentences (that is contrasting surface sentence structures) cannot result in a thorough investigation into the syntax of the two languages. This can be accounted for by the (almost) freely permutable character of Hungarian sentences. The number of acceptable word order variants in Hungarian is so high that no reasonable conclusion can be drawn from contrasting Hungarian and English sentences explicitly. The present paper argues that if we want to carry out a comprehensive contrastive analysis of the syntactic structures (word order) of the two languages, we must rely on some universal rules of human communication. This approach offers the description of the topic-comment articulation of sentences as a theoretical (and practical) framework. In this way considerable similarities and significant differences of the Hungarian and English sentence structures can be shown: e.g. similarities in the basic arrangement of the information content / proposition (the clause or sentence moves from 'known' to 'new' in both languages); differences in the syntactic position of the important new information or the focus movement in Hungarian and English sentences.

1. Bevezetés

1.1. A magyar és az angol mondat szerkezet összevetésének nehézségei

A címben foglalt szempont alkalmazásához, azaz az információs szerkezet és a szintaktikai forma kapcsolatának vizsgálatához a magyar és az angol mondat szerkezet (szórend) valamilyen összevetésének szándéka vezetett el. Az hamar nyilvánvalóvá válhat a témával foglalkozó számára, hogy a magyar és az angol mondatok felszíni szerkezetének összevetése, a mondat szórend explicit kontrasztjainak bemutatása – a lehetséges magyar szórendi változatok igen magas száma miatt – nem vezethet érdemleges megállapításokhoz a két nyelv szintaxisának összehasonlító vizsgálatában. A magyar mondatok látszólagos szórendi szabadságának az a következménye, hogy ha egy-egy mondatunk minden helyes szórendi változatát megalkotjuk, azaz a mondatrészeket az adott mondatban az összes elfogadható sorrendben elrendezzük, akkor – a mondatrészek számától függően – igen sok változatot kaphatunk. Ha például egy négy mondatrészt tartalmazó angol mondatot, amelyet kontextus nélkül álló ún. rend-

szermondatoknak tekintünk, ugyancsak négy mondatrészből álló magyar mondattal adunk vissza, 24 elfogadható szórendi változatot állíthatunk elő, ahogyan az 1. melléklet példasorában láthatjuk. (A mellékletben a mondatok csoportosításához Budai László 1979-ben megjelent *Grammatikai kontrasztivitás és hibaelemzés* című munkájának megfelelő táblázata szolgált mintául, pp. 140–141.) Kiinduló mondataink:

The hunter is chasing the tiger in the jungle.
A vadász üldözi a tigrist a dzsungelben.

Budai László az angol és magyar nyelvi struktúrák kontrasztív elemzése alapján – az angolnyelv-oktatás szempontjait szem előtt tartva – a következőket állapítja meg a magyar mondatok tekintélyes számú variációjáról: „Kétségtelen, hogy nem valamennyi permutáció [szórendi változat] fogadható el a magyar nyelvérzék számára, de a magyar nyelvérzéknek még megfelelő mondatok száma is túl nagy ahhoz, hogy a két nyelv mondatzórendjének következetesen explicit kontrasztivitása az angolnyelv-oktatásban – akármilyen szinten is – segítséget nyújthatna” (uo.: 140). Hasonló véleményt fogalmazhatunk meg, amikor az ilyen típusú összevetéseket a szakfordító hallgatók kontrasztív nyelvészeti tanulmányai szempontjából értékeljük.

1.2. Az aktuális mondattagolás mint a mondatszerkezetek egybevetésének fogalmi kerete

Ha a szakfordítóképzésben hallgatóink számára a magyar és angol mondatszerkezet-ről kontrasztív nyelvészeti keretben akarunk jól használható tudnivalókat megfogalmazni és egyszersmind nyelvszemléletüket megfelelően alakító ismereteket adni, akkor – megítélésem szerint – a hagyományos grammatikai alapú kontrasztív egybevetés helyett a szövegépítés szempontjait is szem előtt tartó, fordításközpontú egybevetést kell alkalmaznunk. Ez a megközelítés témánkban leginkább az aktuális mondattagolás fogalmkörének és elemzési módszerének alkalmazását kívánja meg; a fordításoktatás gyakorlatában pedig igen jól alkalmazható a Klaudy Kinga által kidolgozott mondattagolási tipológia és fogalmi rendszer (Klaudy 1987).

Az aktuális tagolás vizsgálata során a különböző közlési funkciókat betöltő mondatösszetevőket különítjük el, azaz megállapítjuk, melyek az ismert információt és melyek az új közlést tartalmazó szerkezeti elemek a mondatban, van-e benne kiemelten hangsúlyos kifejezés, az egyes közléselemek milyen szerepet kapnak a mondat kommunikatív dinamizmusának alakításában. Ily módon voltaképpen a mondat információs szerkezetét írjuk le nagy vonalakban. Ezeket a fogalmi összefüggéseket mutatja be (bár csupán vázlatosan) a következő összefoglaló áttekintés (1):

(1) Fogalmak/terminusok összefüggése és tartalma:

a) információs szerkezet;
a közlés funkcionálisan
elkülöníthető egységei	}	<i>ismert információ;</i>
<i>új információ;</i>
<i>kiemelten hangsúlyos közlés</i>
b) Aktuális mondattagolás (másképpen kommunikatív mondattagolás): a mondatnak a közlés szempontjából történő tagolása, a közlés funkcionálisan elkülöníthető egységeinek megállapítása.		

- c) Kommunikatív dinamizmus: a közlés különböző elemeinek eltérő mértékű hozzájárulása a mondat jelentéséhez, kommunikatív céljának megvalósításához, a közléstartalom kifejtéséhez.

1.3. A téma feldolgozásának alapvető szempontjai és menete

Hogyan jellemezhető most már a magyar és az angol mondatokban az információs szerkezet és a szintaktikai forma kapcsolata, milyen jellegű és mennyire meghatározó összefüggések jelennek meg ezekben a kapcsolatokban az egyik és a másik nyelvben? Milyen természetű párhuzamosságok és eltérések állapíthatók meg a választott szempontból a két nyelv között? Természetesen a két nyelv mondatainak szintaktikai szerkezetét jellemző különbségek jutnak eszünkbe legelőször, illetve tűnnek fel leginkább az összevetés során; mindenekelőtt a szórendi kötöttségek alapvető eltéréseire tudunk rámutatni. Ugyanakkor a kommunikáció nyelvektől független természetének megfelelően lényegi azonosságok is megjelennek a két nyelv mondatainak információs szerkezetében. Ebből a szempontból a mondatformálásban érvényesülő szövegépítési stratégiát célszerű vizsgálnunk, az ebben jelentkező hasonlóságokat kell kiemelnünk.

A következőkben (i) először külön-külön szeretném jellemezni az információs szerkezet és a szintaktikai forma kapcsolatát a két nyelv mondataiban (a területi keretek miatt számos lényeges részlet elhagyásával), (ii) majd az angol mondatok témaszakaszának, illetve fókusz típusainak elemzése után (iii) a két nyelv között a kommunikatív mondatszakaszokban megjelenő különbségeket és hasonlóságokat mutatom be (rövid összefoglalóként).

2. Az információs szerkezet és a szintaktikai forma kapcsolata a magyar mondatokban

2.1. Kérdések a magyar mondatok szórendjéről

A magyar mondatokat vizsgálva nézzük kiindulásként, hogy miért is fontos, mondhatnánk nélkülözhetetlen az információs szerkezetre utaló fogalmak használata a szintaktikai forma leírásában. Gondoljuk meg, milyen válaszokat adhatunk a következő kérdésekre: 1. melyik mondatrészrel kezdődik/kezdődhet a magyar mondat; 2. milyen sorrendben követik egymást a mondatrészek; 3. hol van a mondatban a tartalmilag, logikailag és fonetikailag lehangsúlyosabb szó, legnyomatékosabb kifejezés helye, vagyis az új információt hordozó közlés legfontosabb eleme?

Az 1. kérdésre az egyetlen helyes válasz: a magyar mondat élén bármelyik mondatrész állhat az öt alapmondatrész közül. A 2. kérdésre adható felelet sem definitívabb: a magyar mondat szerkezetben a mondatrészeknek nincs kötött pozíciójuk. A 3. kérdésre felelve végre valamilyen meghatározott szerkezeti kapcsolatra utalhatunk: a lehangsúlyosabb szó vagy kifejezés helye közvetlenül az ige előtt van. De ez a szerkezeti kapcsolat sem jelent abszolút sorrendiséget a mondat egészét tekintve, ahogy ezt a (2) példásor mondatai világosan mutatják:

(2) Nyomatékos, hangsúlyos vagy emfatikus mondatok; az igekötő/igemódosító az ige után áll:

- a) Az intézet igazgatója a délelőtti értekezleten az új kutatási tervekről **a téma-vezetőknek számolt be.**

- b) Az intézet igazgatója a délelőtti értekezleten **a témavezetőknek számolt be** az új kutatási tervekről.
- c) Az intézet igazgatója **a témavezetőknek számolt be** a délelőtti értekezleten az új kutatási tervekről.
- d) **A témavezetőknek számolt be** az intézet igazgatója az új kutatási tervekről a délelőtti értekezleten.

A (2) a), b), c), d) mondatok egyaránt a *Kiknek számolt be az igazgató...?* kérdésre felelnek, a *témavezetőknek* részeshatározó bennük a hangsúlyos szó, ám ahogy láthatjuk, az ige előtti pozíciót megtartva változatlan hangsúlyozással a mondatvégi helyről a mondat élére vándorolhat.

A (2) példásor mondataiban az igekötő kötelező ige utáni helye a hangsúlyozás, illetve fókuszképzés alapvető szabályát, szerkezeti feltételét is jelenti. Az ilyen hátravetett igekötős igei állítmányú mondatok alkotják a magyar mondatok egyik alaptípusát: a nyomatékos, hangsúlyos vagy emfatikus mondatok csoportját, szemben a másik alaptípussal: a semleges, nyomatéktalan, pontosabban igei nyomatékú mondatok csoportjával. Ez utóbbi mondatokban az igekötő/igemódosító és az ige sorrendje egyenes, és rendszerint az igére vonatkoztatott *Mi történik...? / Mit csinál...?* típusú kérdésekre szolgálnak természetes válaszként. A (3) példásor semleges mondatainak felépítéséből az is látható, hogy szintén többféle szórendi változattal alkothatók meg anélkül, hogy nyomatéktalan jellegüket elveszítenék:

(3) Nyomatéktalan, semleges vagy igei nyomatékú mondatok; az igekötő/igemódosító az ige előtt áll:

- a) Az intézet igazgatója a délelőtti értekezleten a témavezetőknek **beszámolt** az új kutatási tervekről.
- b) Az intézet igazgatója a délelőtti értekezleten **beszámolt** az új kutatási tervekről a témavezetőknek.
- c) Az intézet igazgatója **beszámolt** a délelőtti értekezleten a témavezetőknek az új kutatási tervekről.

2.2. A mondatok aktuális tagolása és szerkezeti felépítése közötti viszony

Eddigi példáink tehát főként a magyar mondatok szórendi szabadságát, szintaktikai megformálásuk változatos lehetőségeit mutatták. Természetes módon adódik a kérdés: mégis milyen törvényszerűségek irányítják a különböző beszédhelyzetekben megfogalmazott, az egyes szövegfajtákba épített mondataink megszerkesztését; milyen meg gondolások alapján vagy milyen ösztönösen alkalmazott szabályok szerint választunk az azonos hangsúlyozású, de eltérő szerkezeti felépítésű változatok közül? Más megközelítésben a kérdés tulajdonképpen így szól: milyen a magyar mondatok alapszerkezete?

A válaszadásban vissza kell utalnunk az aktuális tagolás fogalmkörére. Abból célszerű kiindulnunk, hogy a magyar mondatok szórendi (összetevők szerinti) felépítése megfelel a mondatok kommunikatív szerkezetének, a kettő között alapvető párhuzamosság áll fenn. A mondatok kommunikatív felépítését, információs szerkezetét a

mondat aktuális tagolódása tükrözi vissza. Az aktuális mondattagolás vizsgálatakor pedig arra vagyunk kíváncsiak, hogy a szöveg adott pontján *aktuálisan* hogyan rendezzük el a mondatot alkotó meghatározott jelentésű szavakat, szerkezeteket, a közlés funkcionálisan elkülöníthető egységeit. Ennek során megragadhatóvá válik, hogy a különböző közlési funkciókat betöltő mondatösszetevők – vagyis az ismert és az új információt közvetítő kifejezések, a kiemelten hangsúlyos rész/közlés – milyen sorrendben, milyen szerkesztési szabályok szerint jelennek meg a mondatban, továbbá milyen sajátos (jelölt) logikai-szemantikai értéket képviselnek. Tehát a mondatok aktuális tagolódásának megvalósulásakor a mondatot alkotó szerkezetek a kommunikáció céljai szerint különülnek el, rendeződnek s kapnak szerepet. Ezt a tagolódást befolyásolja, alakítja a beszélő közlési szándéka, a szövegelőzmény; a mondattagolást minden nyelvben érvényesülő jelenségnek, nyelvi univerzálénak tekintik, melynek szabályszerűségei igen változatos eszközökkel és formában jelennek meg a különböző nyelvekben.

Az elemzés oldaláról nézve az aktuális tagolás vizsgálata során hagyományosan két fő részre bontjuk a mondatot: a szövegelőzményből vagy a közlési helyzetből ismert információt magába foglaló, a mondat élén álló témaszakaszra (vagy topikra) és az új információt hozó rémaszakaszra (vagy kommentre).

2.3. Az egyszerű mondatok alapszerkezete

Az eddig bemutatott fogalmak és összefüggéseik hogyan szolgálhatnak a magyar mondatok alapszerkezetének, szerkezeti modelljének leírására? Nézzük meg ehhez a (4) táblázatot.

(4) A fő mondatpozíciók a magyarban

Az **A** és **B** mondatpozíciók meghatározott jelentéstöbbletet adnak a bennük található kifejezéseknek

Téma		Réma		
		rémacsúcs/fókusz	ige	ige utáni rész
	A	B	C	D
1. a)	A Mélyépítő Vállalat	augusztusban	újította fel	a csatornahálózatot a Körút alatt.
b)	A Mélyépítő Vállalat augusztusban	a Körút alatt	újította fel	a csatornahálózatot.
c)	Augusztusban a csatornahálózatot a Körút alatt	a Mélyépítő Vállalat	újította fel.	∅
d)	∅	A csatornahálózatot	újította fel	augusztusban a Mélyépítő Vállalat a Körút alatt.
2. a)	A Mélyépítő Vállalat augusztusban	∅	felújította	a csatornahálózatot a Körút alatt.
b)	A Körút alatt a Mélyépítő Vállalat augusztusban	∅	felújította	a csatornahálózatot.

- A** tartalma: előtérbe állítja a valóság valamely elemét; azt, amelyről a mondat hátralevő része állítást fog tenni; több összetevőből állhat.
- B** tartalma: jelentéstani szerepe a kiemelés és a (kizárással való) azonosítás, csak egyetlen összetevő lehet.

1. a), b), c), d): Nyomatékos mondatok, az **A** és **D** pozíció 'üres' lehet; ereszkedő rémaszakasz.
2. a), b): Nyomatéktalan (igei nyomatékú) mondatok, a **B** pozíció kötelezően 'üres'; egyenletes rémaszakasz.

Ahogy a (4) táblázat is mutatja, a magyar mondatokban két alapvető szerkezeti egység különíthető el: a közlés kiinduló szakasza, a mondat témája és az azt követő rémaszakasz, nyelvtani fogalmat használva igei csoport. A rémaszakasz további tagolásával mondatainkban négy fő szerkezeti pozíciót különböztethetünk meg, vagyis az **A**, **B**, **C**, **D** betűkkel jelölt helyeket. Ez a felépítés meghatározza a magyar mondatok szintaktikai formáját, ugyanakkor a szintaktikai formával párhuzamba állítható információs szerkezetet is képvisel, amely kellő pontossággal leírható a mondatpozíciók alábbi jellemzésével. Ebben a leírásban elsősorban a *Strukturális magyar nyelvtan Mondattan* kötetének – É. Kiss Katalin által írt – megfelelő fejezetére támaszkodom (É. Kiss 1992). A táblázatban, illetve a táblázatot követő leírásban a *rémacsúcs*, az *ereszkedő réma*, *egyenletes réma* kifejezéseket a Klaudy Kinga tipológiájában meghatározott jelentésük szerint használom (Klaudy 1987: 27–35).

A mondatkezdő **A** pozíciót elfoglaló téma előtérbe állít valamely fogalmat, valóságselemet, amely vagy a szövegelőzmény alapján, vagy a tágabban értelmezett kontextus, környezet révén azonosítható, ismertnek tekinthető. A témát leggyakrabban alanyi, tárgyi, határozói szerepű egy vagy több főnévi csoport képviseli. A mondat hátralevő része erről a bevezető szakasról tesz állítást.

A **B** pozícióban, a rémaszakasz élén a mondat értelmileg leghangsúlyosabb eleme, a rémacsúcs/fókusz áll, amelynek jelentéstani és kommunikatív funkciója a kiemelés és szembeállítás (a kizárással történő azonosítás); a fókusz mindig egyetlen mondatösszetevő (a magyarban legalábbis). Fókusz csak a nyomatékos mondatokban van, nyomatéktalan, illetve igei nyomatékú mondatokban a **B** pozíció üres (0 értékű).

A **C** pozíció, a mondat centruma az igeinek van fenntartva. Ez az egyetlen pozíció, amelyről alapvetően grammatikai jellemzést adhatunk, de tegyük hozzá, itt dől el – az igei csoport megformálása révén –, hogy mondatunk hangsúlyos vagy fókusz nélküli, nyomatéktalan mondat lesz.

A **D** pozícióban álló igei bővítmények nem kapnak sajátos jelentéstani többletet, a kommunikatív dinamizmus foka a magyar mondatokban itt a legalacsonyabb.

Kiegészítésként a mondatpozíciók előbbi jellemzéséhez: az (5) táblázat az igekötő/igemódosító nélküli igékkel alkotott mondatok szintaktikai és jelentéstani értelmezését mutatja be.

(5) A fő mondatpozíciók a magyarban / igemódosító nélküli igék

Téma		Réma		
		fókusz	ige	ige utáni rész
	A	B	C	D
a)	A vadász		'üldözi	az oroszlánt.
b)		'A vadász	üldözi	az oroszlánt.
c)	Az oroszlánt		'üldözi	a vadász.
d)		'Az oroszlánt	üldözi	a vadász.
e)	A vadász az oroszlánt		üldözi.	
f)	A vadász	'az oroszlánt	üldözi.	
g)	Az oroszlánt a vadász		üldözi.	
h)	Az oroszlánt	'a vadász	üldözi.	
i)			'Üldözi	a vadász az oroszlánt.
j)			'Üldözi	az oroszlánt a vadász.

Az (5) táblázatból kiolvasható, hogy ha a mondat igéjéhez nem tartozik igemódosító (igekötő vagy névelőtlen névszói/köznevi bővítmény), akkor a mondat kontextus nélkül kétértelmű, kétféleképpen hangsúlyozható és kétféle szerkezeti leírásnak felel meg. Igemódosító az igekötőn kívül például: **fát** vág; **kocsiba** ül; **jónak** vél.

A táblázatokban megjelenő szerkezeti sémák azt mutatják, hogy a magyar mondatban is vannak rögzített pozíciók, de ezekbe a pozíciókba nem egyes meghatározott mondatrészek, adott mondatrészi szerepet betöltő szavak kerülnek, hanem a közlésben meghatározott kommunikatív tartalommal, információs értékkel rendelkező nyelvi szerkezetek jelennek meg bennük. Tegyük hozzá: ellentétben az angol mondatokkal, melyekben a mondatpozíciók meghatározott mondatrészi szerepek, grammatikai funkciók számára vannak fenntartva a kötött SVO (alany-ige-tárgy) szórendnek megfelelően.

Ezzel ismét eljutottunk a magyar és az angol mondatszerkezet összevetésének, összevethetőségének kérdéséhez. Ahogy utaltam rá, az összevethetőséget alapvetően a kommunikáció nyelvektől független hasonlósága teszi lehetővé. Itt említhető például annak vizsgálata, hogy a mondatok szintaktikai formája miként szolgálja az egyes nyelvekben a beszéd tulajdonképpeni célját: az eredményes kommunikációt, a hatékony információcserét. Az összevetéshez meg kell állapítanunk, hogyan alakul a szintaktikai forma és az információs szerkezet kapcsolata a magyar nyelvben egyfelől, és hogyan az angol nyelvben másfelől. A nyelvek közötti egybevetés ezután, az így feltárt kapcsolatok, jellegzetességek ismeretében lehet eredményes.

Ismét meg kell jegyeznünk, hogy a magyar nyelvet illetően számos fontos részszempontot nem érintettünk (például a kvantorok mondatszórendet és mondatjelentést alakító szerepét és szórendi helyét, valamint a névszói állítmányú mondatok kérdését). Nézzük a következőkben az angol nyelvi vonatkozásokat.

3. Az információs szerkezet és a szintaktikai forma kapcsolata az angol mondatokban

3.1. Bevezető megjegyzések

Úgy tűnik számomra, hogy a konkrét szórendi ismeretek vitathatatlan fontossága, a szintaxis által előírt szerkezeti szabályok követésére való törekvés mintha gyakran még a magas szintű angolnyelv-tudással rendelkező hallgatók előtt is elfedné a mondat szerkezet alakítását befolyásoló egyéb tényezőknek, így például a kommunikáció követelményeinek a jelentőségét. Ezért is érdemes áttekinteni és megbeszélni a hallgatókkal a Quirk-féle nyelvtan „Theme, focus, and information processing” című fejezetéből a bevezető részt (Quirk 1989: 1355), amelyet – mivel az oktatásban igen hasznosnak bizonyul, és a továbbiakban utalok egyes részleteire – célszerűnek gondolok itt is bemutatni (lásd 2. melléklet, a szövegben a jelzések, aláhúzások tőlem származnak). Rendszerint még az angol szakos vagy szakot végzett hallgatókat is meglepi, hogy egy angol nyelvtannak van ilyen, a mondat kommunikatív felépítésével foglalkozó fejezete is.

A Quirk-féle nyelvtan jelzett szövegrészének elemző olvasása során alkalmunk van rámutatni, hogy a szándékolt közlésnek, az üzenetnek nemcsak a grammatikailag helyes megszerkesztettsége, hanem csomagolási módja is fontos („the viewpoint of constructing a message”); esetleg elemeket kell cserélni a mondatkonstrukcióban vagy más módon kell módosítani a konstrukción, hogy adott célra valóban felhasználható legyen („lexical choice and grammatical organization”). A szigorú szakmaiság mellett is didaktikus kifejtéssel élő szövegből kiolvasható, hogy a magyar mondatokkal kapcsolatban oly hangsúlyosan említett közlési egységek mindegyike ugyanúgy elkülöníthető az angolban is, noha részben más elrendezést mutatnak; van kiemelten hangsúlyos eleme a közlésnek („the highpoint of our message”), és meghatározott pozíció szolgálja a kiemelést („to make the ending an appropriate climax”).

Ez a bevezető jól előkészítheti az angol mondat funkcionális közlési egységeinek jellemzését és a mondat szintaxissal való kapcsolatuk, a mondat szerkezettől való függőségük bemutatását. A következőkben az angol mondatok témaszakaszával és a fókusz helyével, típusaival, illetve az angol mondatokhoz kapcsolódó fókuszértelmezésekkel foglalkozom, kiindulva az angol mondatok információs szerkezetét meghatározó általános szabályszerűségekből.

3.2. Alapelvek az angol mondatok információs szerkezetének alakításában

A témakör gyakorlati jelentőségének felismerését és elismerését növelheti a hallgatók körében, ha olyan jellegű forrásokra hivatkozunk, mint Michael Swan *Practical English Usage* című munkája. A könyvnek az információs szerkezettel foglalkozó, *Information structure* címet viselő alfejezete – noha terminusként nem használja a téma, topik, fókusz fogalmakat – világosan megfogalmazza azokat az alapelveket, amelyek az angol mondatban az információ elrendezését irányítják és kialakítják a mondat kommunikatív dinamizmusát (Swan 1995: 275). Tekintsük ehhez a (6) pontban összefoglalt szabályszerűségeket:

(6) Az információs szerkezetre vonatkozó alapelvek M. Swan gyakorlati nyelv-tanában:

- a) We can usually organize the information in various ways. The way we choose to organize information in a sentence can depend on *what has been said before*, on *what the listener already knows*, or on *what we want to emphasise*.
- b) Most often, a clause or sentence moves from ‘known’ to ‘new’: from low to high information value;
- c) Normal order: important new information last; the important new information generally comes at the end of a clause or sentence;
- d) Getting the right subject is very important: actives, passives, etc.

Az a) pont valójában az aktuális tagolás szempontjainak tömör összefoglalása. A b) pont (mintha a magyar mondatokról szólna) megállapítja, hogy az angol mondat is az ismert információ közlésétől az új közlések felé halad. Továbbá azt, hogy a mondat kommunikatív dinamizmusa a mondat vége felé növekszik; a kiemelten fontos új információ, a fókusz eleme pedig – a c) pontban mondottak szerint – a mondat végére kerül (ez utóbbi szabályszerűségek természetesen már alapvető különbséget jelentenek a magyar mondatok információs szerkezetével összehasonlítva).

Az információs szerkezetet meghatározó szabályszerűségek megjelennek Quirk nyelv-tanának „Information and communicative dynamism” című alfejezetében is (Quirk 1989: 1356). Swan megállapításaihoz képest újdonságot jelent az angol mondatokat jellemző prozódiai sajátosságok és az információs szerkezet összefüggéseinek hangsúlyozása. Az említett részlet szempontunkból legfontosabb elemeit (7) foglalja össze:

(7) Az információs szerkezetre vonatkozó alapelvek R. Quirk nyelvtana szerint:

- a) A TONE UNIT is co-extensive with an INFORMATION UNIT;
- b) It is common to process the information in a message so as to achieve a linear presentation from low to high information value: this is the principle of (unmarked) END-FOCUS;
- c) We can regard focus as most neutrally and normally placed at the end of the information unit;
- d) Communicative dynamism refers to the variation in communicative value as between different parts of an utterance.

3.3. Az angol mondatok témaszakasza

Hogyan valósítható meg a Swan és Quirk által jellemzett kommunikációs séma, elrendezési mód az angol mondatok alapszerkezetét jellemző szigorúan SVO szórend mellett? Az ismert információ mondat eleji elhelyezésének nem akadály-e a grammatikai alany ige előtti kötött helye, az angol nyelv „subject-prominent” (alany-prominens) tipológiai jellege? Ennek megválaszolásához a Swan megfogalmazta alapelvek (6) d) pontjának tartalmát kell jobban kibontanunk, figyelembe véve az alanyválasztás jelentőségét az angol mondatokban. Az ugyanis eléggé nyilvánvaló, hogy az előbbi követelmény – az ismert információ a mondat elején legyen – nehézség nélkül csak akkor érvényesíthető, ha a mondat alanyi szerkezete egyben az ismert közlést tartalmazó mondatösszetevő is, azaz témaszakasz. Ez pedig – könnyen belátható – nem valósul meg automatikusan.

A probléma megértéséhez egy villanásnyi nyelvtörténetet hívhatunk segítségül. Ehhez Pelyvás Péter tanulmányát (2002) vettem figyelembe. (A témát érintő ilyen kitérők tapasztalatom szerint nincsenek az érdeklődő diákok ellenére.) Ismeretes a nyelvtörténetből, hogy a mai angol nyelv kötött szórendje történeti változás eredménye, az angol viszonylag gazdag morfológiájú nyelv volt, és a lekopott esetvégződések szerepét vette át a mondat szigorúan kötött szórendje. Ez a változás – az elemzések szerint – feszültségeket okozott a nyelvi-kommunikációs rendszerben, a mondat szórendje ugyanis korábban az angolban is az információs szerkezetet (a téma-réma tagolást) tükrözte vissza. Pelyvás megfogalmazásában: „Ellentmondás alakul ki tehát a grammatikai funkciók lineáris kiosztásának elve és a téma-réma szerkezet kívánalmái között. Feloldásának egyetlen kézenfekvő módja adódik, a két szint [a szintaktikai és információs szint] egymásra építése: ha valamit témának kívánunk megtenni, tegyük meg egyúttal alannak is.” (uo.: 21).

Mindebből az is következik, hogy a természetes közlésben, a szövegalkotásban az angol mondatok megformálása során az alanyválasztást a mondat információs szerkezte is befolyásolja, és az ismert információ mondat eleji elhelyezésének igényét össze kell egyeztetni az alanyi szerepből adódó szintaktikai kötöttségekkel. Az angol mondatok szórendjének, szintaktikai formájának kötöttségei tehát megnövelik az alanyi rész jelentőségét, az alany megválasztásának fontosságát az információs szerkezet alakításában. Ezt szemléltetik a következő példasorok a **(8)** pontban (forrás: Swan 1995: 275–276):

(8) Az alanyválasztás néhány lehetősége:

1. a) **The storm** blew Margaret's roof off. (aktív – passzív szerkezet)
- b) **Margaret's roof** was blown off in the storm.
- c) **Margaret** had her roof blown off in the storm. (have + object + past participle)
2. a) **The biscuit factory** employs 2000 people. (igeválasztás)
- b) **2000 people** work for the biscuit factory.
3. a) **I** can't start the car. (ergatív igék használata)
- b) **My car** won't start.
4. a) **The house** is full of children.
- b) **There** are children all over the house. (*there is*: az új információ késleltetése)
- c) **I've got** the house full of children. (személyt jelölő alany: 'personalization')

Swan gyakorlati nyelvtanának említett része tehát röviden bemutatja az alanyválasztás néhány grammatikai, lexikai fogását, valójában azt, hogy miként adhatunk alanyi szerepet a különböző szavaknak, szerkezeteknek a mondatban. A **(8)** 1. példasor jól mutatja, hogy gyakran a mondat minden névszói mondatrésze alanyi helyzetbe hozható. A megfelelő igeválasztás is lehetőséget ad a kívánt lexikai egység alanyi funkcióba helyezésére: **(8)** 2. a), b) példák. Az alanyválasztás viszonylagos szabadságát kínálják az egyszerre tranzitív és intranszítív jelentésű igealakok (ergatív igék), melyek aktív és passzív szerepű alannal egyaránt állhatnak: **(8)** 3. pont.

3.3.1. Rövid összegzés

Az angol és magyar mondatkezdő témaszakaszok összevetésének eredménye tömör megfogalmazásban: 1. azonosság az ismert információ mondat eleji elhelyezésében, a kommunikatív dinamizmusnak a témaszakaszt jellemző viszonylag alacsony fokában; 2. lényegi eltérések a témaszakasznak mint információs egységnek a grammatikai kötöttségeiben, szintaktikai formájában. A magyar mondatban az ige bármelyik bővítménye témaszerepet kaphat (egyszerre több bővítménye is), a témaszerep megvalósulásának nincs szórendi, mondatszerkesztési akadálya. Az angol mondatokban a témának szánt közlés rendszerinti alanyi szerepe erőteljes szintaktikai kötöttséget jelent, és általában megfelelő szerkesztési műveletek alkalmazását kívánja meg adott közlési szándék megvalósításához.

3.4. A fókusztípusai az angol mondatokban

3.4.1. Az end-focus elv

Rátérve most már az angol mondatok információs szerkezetét alkotó másik fő összetevőnek, a fókusznak a jellemzésére, célszerű abból a megállapításból kiindulni, miszerint az angol mondatban a fontos új információ a mondat végére kerül, a mondatvégi közléselem (szó, szerkezet) kapja a legnagyobb információs értéket. Ezt fejezi ki az *end-focus* elv (principle of end focus), az angol mondat információs szerkezetét alakító egyik legfontosabb szabályszerűség. Összefoglaló értelmezését tartalmazza Quirk nyelvtana alapján a 3.2. részben bemutatott (7) b) pont. Figyeljünk ugyanitt a (7) a) pontban foglalt állításra is. Fontos kiemelni ugyanis, hogy az end-focus kommunikációs elvének érvényesülését meghatározott prozódiai eszközök is szolgálják. Az egy intonációs egységnek tekinthető mondat vagy mondatszakasz egyben azonos terjedelmű információs egységet is jelent, amelyben az end-focusként álló szó, szerkezet megfelelő szótagjára főhangsúly, angol terminológiával *nuclear tone*, nukleusz nyomaték esik; ezt láthatjuk a (9) példában (Quirk 1989: 1356):

(9) Principle of end-focus / a főhangsúlyt (nuclear tone) az új közlés mondatvégi eleme kapja:

1. When shall we know what Mary is going to do?
2. She will de|cide ‘next WÈEK|
3. (Who led the discussion?) The |LÈCTurer|
4. (What did she want to know?) The |lecturer’s NÀME|
5. (Didn’t she know who was lecturing?) The |lecturer’s ‘name wasn’t anNOUNCED|

Egy szótaghoz (önmagában) természetesen nem tartozik információs érték. A főhangsúly és az információs érték közötti összefüggés tartalma az, hogy a kiemelt prozódiai nyomaték ráirányítja a figyelmet arra a jelentésegységre, amely a főhangsúlyos szótagot tartalmazza, és ezzel megvalósítja a jelentésegység értelmi kiemelését, jelzi információs súlyát. Ily módon a prozódiai szempontból kitüntetett szótagok (prosodically prominent *syllables*) és az információs szempontból kiemelt – szó vagy szintagma terjedelmű – szemantikai egységek (informationally prominent *semantic units*)

egymást feltételező szoros kapcsolata érvényesül az azonos terjedelmű intonációs és információs mondatszakaszokban. Az intonációs egységek semleges mondatokra jellemző felépítését mutatja be a 3. melléklet.

A semleges mondat megnevezést használva jeleznünk kell, hogy az end-focus terminussal valójában a neutrális, természetes közlést közvetítő, vagyis kontrasztív hangsúlyt, értelmi szembeállítást nem tartalmazó angol mondatok nyomatékhelyére utalunk és egyben az angol mondatok egyik alaptípusára is. Az előző tényt jelzi a teljes kifejezés: *unmarked end-focus*, „unmarked” jelöletlen jelentésű eleme. Még leginkább a magyar semleges vagy igei nyomatékú mondatokkal állíthatók párhuzamba az end-focus-t tartalmazó angol mondatok, amennyiben az igei nyomaték a magyarban, illetve a mondatvégi főhangsúly/nyomaték az angolban egyaránt a mondatok szokásos normál változatát, azaz emfázist (erős szembeállítást) nem hordozó szórendi formáját és intonációs sémáját jellemzi. (D. Crystal utalása szerint: *the normal, unemphatic version of the sentence* (1983: 245).) Természetesen látnunk kell az ilyen típusú angol és magyar mondatok szembetűnő különbségeit, a grammatikai és az információs szerkezetet érintő aszimmetriákat is.

3.4.2. A marked focus az angol mondatokban

Az angol mondatokra alkalmazott fókuszértelmezés további jellemzéséhez tekintsük a (10) mondatcsoportból az a) pont mondatait (forrás: Quirk 1989: 1364).

(10) A fókusz és az új információ viszonya:

- a) *unmarked end-focus*: az új információ terjedelme tetszőleges, a kontextus alapján határozható meg:

(What's on today?) We're going to the RACES

NEW

(What are we doing today?) We're going to the RACES

NEW

(Where are we going today?) We're going to the RACES

NEW

- b) *marked-focus*: a *nucleus* nem azon a szótagon van, amelyre az *end-focus* elv alapján esne/várnánk; az új információt a hangsúlyos elem jelzi:

- NEW
1. (Who's going to the races?) WÈ'RE going to the races.
 2. (Have you decided whether you're going to the races?)

NEW

Yes, we ÀRE going to the races.

A (10) a) mondataiból láthatjuk, hogy ha az angol mondatban az end-focus elv érvényesül, vagyis a nukleusz-nyomaték a mondatvégi kifejezés megfelelő hangsúlyos szótagjára esik, akkor csak a kontextusa ismeretében (vagy kérdéstezt alapján) tudjuk eldönteni, hogy a mondatnak milyen terjedelmű bevezető szakasza fogalmaz meg ismert információt, és mely szakasza hoz újat. Az előbbiekből az is következik, hogy az angolban a magyarhoz képest szintaktikailag kevésbé szigorú fókuszértelmezéssel találkozunk. Van olyan felfogás, amely a fókusz az angol mondatban a teljes új információval azonosítja (vö. É. Kiss 1983: 21–22); terjedelme így – az adott mondatról és kontextusától függően – változó lehet. A magyarban viszont a fókusz egyetlen kifejezésként képviseli az új információ értelmileg leghangsúlyosabb részét (tehát nem feltétlenül az egész új információt), és rendszerint éles szembeállítást, kizárást fogalmaz meg, például: *A turista nyolckor a bankba ment be* (nem az étterembe, szállodába, postára stb.).

A magyar mondatok így definiált (kontrasztív) fókuszelemének szinte egy az egyben megfeleltethető az angol mondatok ún. *marked focus* típusa, az end-focus mellett számon tartott másik alapvető fókusz típus. A (10) mondatsor b) pontja mutatja be a *marked focus* mondatbeli megjelenését, működésének további vonásait pedig a (11) a), b) példasorok szemléltetik (forrás: Quirk 1989: 1365):

(11) *Marked focus / kiemelés a szembeállítás vagy korrekció céljából, változó főhangsúly*

a)

1. I am painting my ‘living room BLÙE	Kékre festem a nappalimat.
2. I am painting my LÌVing room ‘blue	
3. I am painting MÛ ‘living room ‘blue	
4. I am PÀINTing my ‘living room ‘blue	
5. I ÀM painting my ‘living room ‘blue	
6. Ì am painting my ‘living room ‘blue	

b)

	2.’ I am painting my ‘bathroom BLÙE	
	Are you painting your ‘kitchen BLÙE	’A nappalimat festem kékre.
2. I am painting my LÌVing room ‘blue	3.’ Are you painting ‘John’s living room BLÙE	A ’saját nappalimat festem kékre.
3. I am painting MÛ ‘living room ‘blue	4.’ I’ve changed my ‘mind about PĀPering	’Festeni fogom kékre a nappalimat.
4. I am PÀINTing my ‘living room ‘blue		(nem tapétázni)
	5.’ Weren’t you in’tending to ‘paint your ‘living room BLÙE	’Éppen most festem kékre a nappalimat.
5. I ÀM painting my ‘living room ‘blue	6.’ So ‘John is ‘painting your ‘living room BLÙE	
6. Ì am painting my ‘living room ‘blue		’Én magam festem kékre a nappalimat.

A most tárgyalt fókusz típus megnevezésére – a szó szerinti „jelölt fókusz” helyett – célszerűbb a magyar leírásokban használatos kontrasztív fókusz kifejezést alkalmazni. Ahogy **(11) a)** példasorának 2–6. mondataiban látható, a nukleusz-nyomaték elmozdul a természetes, elvárt helyéről, az end-focus pozícióból, hogy a hangsúlyviszonyok megváltoztatásával – a közlési szándéknak megfelelően – módosítsa a mondat jelentésszerkezetét, gyakorlatiasan szólva hogy a mondat használatát a beszédhelyzethez igazítsa.

Erre a tényre világítanak rá a **(11) b)** pontban a különböző hangsúlyozású mondatokhoz szerkesztett mini-kontextusok: azok a lehetséges beszédhelyzetek, szöveg-előzmények, amelyekben ezek az erős nyomatékú mondatok adott hangsúlyozással előfordulhatnak, vagy ún. korrekciós mondatként szükségszerűen megjelennek (lásd a számhoz tartozó felső vesszővel jelzett mondatokat a jobboldalon elhelyezett mondat-sorban).

3.4.3. Rövid összegzés

Amint látható, a teljesen változatlan szórendű angol mondatokban a kiemelt hangsúlyozás az end-focus pozícióból kiindulva ugyanúgy vonulhat végig (az utolsó lexikai egységtől) a mondat élére, ahogyan a magyar mondatokban a fókusz szerepre szánt szavak a fókusz állandó, ige előtti helyére, a **B** pozícióba vándorolnak, megváltoztatva a magyar mondatok szórendjét. Az azonos közlési szándék, az információ kiemelése más-más módon érinti, befolyásolja a mondatok szintaktikai formáját (és részben lexikáját) a két nyelvben. A fordítás gyakorlatának szempontjából is fontos észrevenni, hogy a változatlan szórendű, de eltérő hangsúlyozású angol mondatoknak különböző szórendű és lexikai állományukban is valamelyest változó magyar mondatok felelnek meg.

Az előző bekezdésben jelzett párhuzam (vagy inkább szembeállítás) valójában már az angol és magyar fókuszképzés különbségeire mutat rá. Összegzésként idézem É. Kiss Katalin tömör elemzését, melyet a két nyelv fókuszkijelölő szabályainak eltéréseiről fogalmazott meg: „... az angolban, ahol a meghatározott esetfunkciójú mondatrészek meghatározott mondatbeli helyet foglalnak el, a fókusz, azaz a nyomaték helye változik mondatról mondatra kommunikatív szándékainktól függően. A magyarban viszont, ahol a mondatrészek szintaktikai esetfunkciója az esetvégződésekből világos, a fókusz, tehát a szemantikai-fonetikai nyomaték helye kötött, s az elemek sorrendjét változtatjuk, hogy kommunikatív szándékainkat megvalósíthassuk.” (É. Kiss 1983: 22)

IRODALOM

- Budai László (1979): *Grammatikai kontrasztivitás és hibaelemzés*. Budapest: Tankönyvkiadó.
 Crystal, David (1983): *A First Dictionary of Linguistics and Phonetics*. London: Andre Deutsch.
 É. Kiss Katalin (1983): *A magyar mondat szerkezet generatív leírása*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
 — (1992): Az egyszerű mondat szerkezete. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *Strukturális magyar nyelvtan 1. Mondattan*. Budapest: Akadémiai Kiadó, pp. 79–117.
 Klaudy Kinga (1997): *Fordítás és aktuális tagolás*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Pelyvás Péter (2002): Szórend, grammatikai funkciók és téma-réma szerkezet a kognitív grammatikában. *Officina Textologica 7. A kontrasztív szövegnyelvészet aspektusai*. pp. 19–34.

Quirk, Randolph (1989, szerk.): *A Comprehensive Grammar of the English Language*. Seventh (corrected) impression. London: Longman.

Swan, Michael (1995): *Practical English Usage*. Oxford: OUP.

Mellékletek

1. melléklet

Az angol és magyar mondatok lehetséges szórendi változatai, „permutációi”

Angol mondat:

S V O Adv: The hunter is chasing the tiger in the jungle.

Magyar mondatok:

V S O Adv:	Üldözi	a vadász	a tigris	a dzsungelben.
V S Adv O:	Üldözi	a vadász	a dzsungelben	a tigris.
V O S Adv:	Üldözi	a tigris	a vadász	a dzsungelben.
V O Adv S:	Üldözi	a tigris	a dzsungelben	a vadász.
V Adv S O:	Üldözi	a dzsungelben	a vadász	a tigris.
V Adv O S:	Üldözi	a dzsungelben	a tigris	a vadász.
S V O Adv:	'A vadász	üldözi	a tigris	a dzsungelben.
S V Adv O:	'A vadász	üldözi	a dzsungelben	a tigris.
O V S Adv:	'A tigris	üldözi	a vadász	a dzsungelben.
O V Adv S:	'A tigris	üldözi	a dzsungelben	a vadász.
Adv V S O:	'A dzsungelben	üldözi	a vadász	a tigris.
Adv V O S:	'A dzsungelben	üldözi	a tigris	a vadász.
S O V Adv:	A vadász	'a tigris	üldözi	a dzsungelben.
S Adv V O:	A vadász	'a dzsungelben	üldözi	a tigris.
O S V Adv:	A tigris	'a vadász	üldözi	a dzsungelben.
O Adv V S:	A tigris	'a dzsungelben	üldözi	a vadász.
Adv S V O:	A dzsungelben	'a vadász	üldözi	a tigris.
Adv O V S:	A dzsungelben	'a tigris	üldözi	a vadász.
S Adv O V:	A vadász	a dzsungelben	'a tigris	üldözi.
S O Adv V:	A vadász	a tigris	'a dzsungelben	üldözi.
O Adv S V:	A tigris	a dzsungelben	'a vadász	üldözi.
O S Adv V:	A tigris	a vadász	'a dzsungelben	üldözi.
Adv O S V:	A dzsungelben	a tigris	'a vadász	üldözi.
Adv S O V:	A dzsungelben	a vadász	'a tigris	üldözi.

' : az erős fonetikai nyomatók és értelmi kiemelés jele; az ige előtti szó erős nyomatókot, főhangsúlyt kaphat a magyarban

S : alany

V : ige

O : tárgy

Adv : határozó

2. melléklet

Quirk et al: A Comprehensive Grammar of the English Language

Feladat: *a szöveg elemző olvasása, következtetések megfogalmazása az angol mondatok grammatikai formájának és információs szerkezetének viszonyáról; a magyar mondatok szerkesztési szabályainak, közlési egységeinek felidézése.*

Theme, focus, and information processing

Introduction

- 18.1. In earlier chapters, we have examined the construction of sentences in terms of the way in which units (such as subject, verb, and predication) are brought together to form grammatical sequences, and we have treated the order of such units in terms of positional norms. We shall now look upon the construction of a sentence from the viewpoint of constructing a message: segmenting the material into effective prosodic units and ordering the parts so as to achieve the desired result. This means studying the devices by which we lead our hearer/reader to recognize unmistakably the piece of information that we see as the highpoint of our message, at the same time providing enough additional material to ensure that the message is complete. If the message is heard, the highpoint will be marked in utterance by prosodic prominence; but even if the message is written and is silently read by the recipient, the writer must still ensure that the reader will identify the highpoint by being able to give it an internal or ‘imagined’ prosodic prominence. Intonation and other prosodic features are therefore essential in the processing and receiving of information, whether written or spoken, and we shall be constantly referring to the phonological distinctions described in Appendix II.
- e) But lexical choice and grammatical organization have an important role.

Consider these examples:

Will the new law help old people?	[1]
The road will ultimately be repaired.	[2]
I'll visit them occasionally.	[3]
The honeymoon couple returned to Edinburgh in bright sunshine today.	[4]

In the following variants, the truth value is unchanged, but the presentation is very different:

In your view, will the new law give old people the help they need?	[1a]
It will be some time before the road is repaired.	[2a]
I don't think I can do more than pay them an occasional visit.	[3a]
It was bright sunny weather that welcomed the honeymoon couple back to Edinburgh today.	[4a]

- f) It is not merely that the variants are more verbose. In each case, an introduction has been provided which puts the utterance in a communicative context, as in [1a] and [3a], or which highlights an aspect of the utterance that is communicatively effective, as in [2a] and the journalistic [4a]. Moreover, care has been taken in [1a], [3a], and [4a] to make the ending an appropriate climax. But before we consider other modes of information processing we must look closely at the fundamental role of intonation and other aspects of prosody.

3. melléklet

Az intonációs egységek (TONE UNIT / SENSE GROUP) felépítése

<i>the</i>	<i>'man</i>	<i>'bought a</i>	<i>NĚW</i>	<i>'clock</i>
	⏟			
pre-head	head	body	nucleus	tail

NUCLEUS: a legerősebb fonetikai hangsúlyt hordozó szótag, ez biztosítja a hozzátartozó szónak, szerkezetnek az értelmi, jelentésbeli kiemelését; a szótagban a hangmagasság változása (*pitch*) meghatározza az egység intonációs sémáját (*tune*): eső (falling) – emelkedő (rising) alapséma.

PRE-HEAD: az intonációs egység elején álló hangsúlytalan szótagok alkotják.

HEAD: az intonációs egység első hangsúlyos (*accented*) szótagja.

BODY: hangsúlyos és hangsúlytalan szótagok a *head* és a *nucleus* közötti szakaszban (a *head* is beleértendő).

TAIL: a *nucleus* után következő hangsúlytalan vagy mellékhangsúlyos szótagokból áll.

(Forrás: Crystal 1983: 357)

TINTA KÖNYVKIADÓ

CZUCZOR GERGELY, FOGARASI JÁNOS

ETIMOLÓGIÁK, SZÓELEMZÉSEK

A CZUCZOR-FOGARASI SZÓTÁRBÓL, 7790 Ft

A magyar nyelv szótárát, népszerű nevén a Czuczor–Fogarasi szótárt már megjelenésekor többen támadták, majd hosszú időn át méltatlanul elhallgatták, napjainkban viszont sokan mindenre pontos feleletet adó bibliának tekintik. Az igazság közepén van: a Czuczor–Fogarasi szótárhoz összegyűjtött nagy mennyiségű nyelvi adat, valamint a két szótárszerkesztő nyelvszemlélete ma is megtermékenyítőleg hathat nyelvünk vizsgálatára és ezen belül szókincsünk történetének feltárására. Sosem szabad elfelednünk azonban a kötetek forgatásakor, hogy minden tudomány, így a nyelvtudomány is sokat lépett előre módszereiben, technikájában a szótár megjelenése óta eltelt mintegy százötven év alatt.

Az eredeti mű hat kötetéből azokat a részeket adjuk közre, amelyek szavak, szóelemek, szógyökök történetével, eredetizésével foglalkoznak. Az érdeklődők most egyetlen kötetben találják meg a Czuczor–Fogarasi szótárnak azokat a részeit, amelyek napjaink új szótörténeti vizsgálataihoz szükségesek lehetnek.

Megvásárolható a kiadóban:

TINTA KÖNYVKIADÓ, 1116 Budapest, Kondorosi út 17.

Tel.: (1) 371-0501; Fax: (1) 371-0502

E-mail: info@tintakiado.hu; honlap: www.tintakiado.hu